

โรคพิษสุนัขบ้า (Rabies)

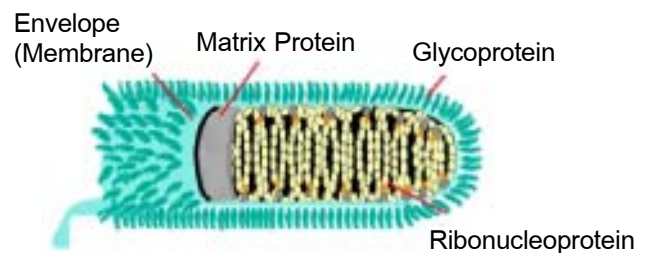
ด้านการณโรคนี้ในประเทศไทย ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2521-2530 เป็นช่วงที่มีผู้เสียชีวิตด้วยโรคนี้สูงมากเฉลี่ยปีละประมาณ 250 คน ในช่วงปี พ.ศ. 2523 เป็นปีที่มีผู้เสียชีวิตสูงที่สุดคือ 370 คน ในช่วงปี พ.ศ. 2532-2536 ซึ่งมีการรณรงค์อย่างจริงจัง ทำให้มีผู้ป่วยเสียชีวิตลดลงเหลือปีละ 100 คน และจากปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย และอีกหลายหน่วยงาน รวมทั้งองค์กรเอกชนได้ร่วมมือกันในการดำเนินการป้องกันและควบคุมโรคนี้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง จนทำให้จำนวนผู้เสียชีวิตลดลงเหลือปีละไม่ถึง 100 คน โดยในปี 2544 มีผู้ป่วยเสียชีวิตจำนวน 37 คน และในปี 2545 มีผู้ป่วยเสียชีวิตเหลือประมาณ 30 คน

สาเหตุของโรค

โรคพิษสุนัขบ้าเกิดจากเชื้อไวรัสที่มีชื่อว่า *Rabies virus* อยู่ในแฟมิลี *Rhabdoviridae* รูปร่างคล้ายกระสุนปืนปลายด้านหนึ่งโค้งมน อีกด้านหนึ่งตัดตรงซึ่งตรงกลางจะเว้าเข้าด้านในทำให้เป็นช่องกลวง ประกอบด้วย ส่วนที่เป็น Genome มี RNA protein สายเดี่ยวขดอยู่ประมาณ 30-35 ขด ส่วนต่อมาคือ ผนังหุ้ม (capsomer) มี RNA protein เรียงตัวเป็นรูปบันไดวน (helical symmetry) ส่วนนี้มีเยื่อหุ้มด้วย Fluorescent conjugate ต่อเชื้อ rabies จะทำให้เกิดการเรืองแสงใน cytoplasm ของเซลล์ที่มีไวรัส จึงเรียกส่วนที่เรืองแสงนี้ว่า Negri bodies เป็นลักษณะสำคัญในการตรวจหาเชื้อไวรัสพิษสุนัขบ้า ถ้าพบ Negri bodies แสดงว่า สัตว์นั้นติดเชื้อไวรัสพิษสุนัขบ้าแน่นอน เชื้อไวรัสพิษสุนัขบ้า เมื่ออยู่นอกจากร่างกายจะมีชีวิตอยู่ได้ไม่นาน ถูกทำลายได้ง่ายเมื่อโดนความร้อน แสงแดดหรือในสภาพแห้งแล้ง ยาฆ่าเชื้อสามารถทำลายเชื้อไวรัสได้

น.สพ.เจษฎา ทองเหม สพ.ญ.วาสนา ภิญญชนม์
สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

ภาพแสดงแบบจำลองเชื้อไวรัสโรคพิษสุนัขบ้า

สัตว์ที่สามารถเป็นพาหะของโรค

โรคพิษสุนัขบ้าพบได้ในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทุกชนิด เช่น สุนัข แมว โค กระบือ ม้า สุกร ลิง ชะนี กระรอก หนู ค้างคาว ฯลฯ แต่ในประเทศไทยสัตว์ที่เป็นตัวแพร่เชื้อที่สำคัญ คือ สุนัข (96% ของจำนวนที่พบเชื้อจากการวินิจฉัยในห้องปฏิบัติการ) รองลงมาคือ แมว (3%)

รายงานสถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย

ปี 2545 (1 มกราคม 2545 - 31 ธันวาคม 2545)

จำนวนสัตว์ที่ส่งตรวจ	2,961	ตัว
จำนวนพบเชื้อ	726	ตัว
คิดเป็นร้อยละ	24.52	%
จำนวนผู้เสียชีวิต	30	คน

ข้อมูล : กลุ่มโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน
สำนักควบคุมป้องกันและบำบัดโรคสัตว์

การติดต่อและการแพร่เชื้อ

สัตว์ที่ป่วยด้วยโรคพิษสุนัขบ้าจะขับเชื้อออกมากับน้ำลายเป็นระยะๆ เชื้อไวรัสที่อยู่ในน้ำลายจะเข้าสู่ร่างกายคนหรือสัตว์อื่นทางบาดแผล รอยขีดข่วน รอยถลอก เยื่อของตา จมูก ปาก การติดต่อทางอื่นในธรรมชาติเป็นไปได้ยาก ในประเทศไทยมากกว่า 95% ของผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้าเกิดจากการถูกสุนัขบ้ากัด การติดต่อโดยการกินเกิดขึ้นได้ยาก ในคนยังไม่มีรายงาน

สุนัขสามารถขับเชื้อออกมากับน้ำลายได้ก่อนแสดงอาการ 1-6 วัน และระหว่างที่มีอาการจนถึงตายในน้ำลายจะยังคงมีเชื้ออยู่ การป้องกันรักษาโรคต้องกระทำโดยเร็ว เพราะถ้าหากเชื้อเดินทางเข้าสู่ระบบประสาทแล้วไม่มีทางรักษาให้หายได้ ผู้ป่วยต้องเสียชีวิตทุกราย

ระยะฟักตัวของโรค

ระยะเวลาตั้งแต่ได้รับเชื้อจนกระทั่งเกิดอาการของโรค จะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น จำนวนเชื้อที่เข้าสู่ร่างกาย ขนาด ความลึก จำนวนแผลที่ถูกกัด ตำแหน่งที่ถูกกัดถ้ามีปลายประสาทมากจะทำให้เชื้อเข้าสู่ระบบประสาทได้เร็วขึ้น ชนิดของสัตว์ที่กัด สัตว์ป่าจะอันตรายกว่าสัตว์เลี้ยง และอายุของผู้ถูกกัด ถ้าเป็นเด็กหรือคนชราจะไวต่อโรคมากกว่าคนหนุ่มสาว ระยะฟักตัวของเชื้อในคนส่วนใหญ่อยู่ประมาณ 3 สัปดาห์จนถึง 4 เดือน หรือบางรายอาจเร็วเพียง 4 วัน หรืออาจนานเกิน 1 ปี สำหรับในสัตว์ระยะฟักตัวแตกต่างกันไปตามชนิดสัตว์

- สุนัข ประมาณ 3-8 สัปดาห์ อาจอยู่ระหว่าง 10 วัน ถึง 6 เดือน
- แมว ประมาณ 3-8 สัปดาห์
- โค กระบือ ประมาณ 2-10 สัปดาห์ อาจนานกว่านี้แต่พบน้อยที่จะนานถึง 6 เดือน
- แพะ แกะ ประมาณ 2-4 สัปดาห์
- ม้า ลา ประมาณ 3 สัปดาห์ถึง 3 เดือน
- สุนัข ประมาณ 2-4 สัปดาห์

พยาธิกำเนิด

การติดเชื้อไวรัสพิษสุนัขบ้าในสัตว์แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่เชื้อเดินทางเข้าสู่ระบบประสาทจากตรงตำแหน่งที่มีบาดแผล ระยะเพิ่มจำนวนในระบบประสาทส่วนกลางที่สมองและไขสันหลัง และระยะที่เชื้อเดินทางจากระบบประสาทส่วนกลางออกสู่อวัยวะอื่นๆ ที่สำคัญ เช่น ต่อม น้ำลาย เชื้อที่เพิ่มจำนวนในเซลล์สมองและไขสันหลังจะทำให้ระบบประสาททำงานผิดปกติ แสดงอาการของโรคออกมา เช่น คับบริเวณบาดแผลที่ถูกกัด เกิดอาการคลุ้มคลั่งดุร้าย กลืนน้ำไม่ได้ อ่อนเพลีย เกร็ง เป็นอัมพาตและเสียชีวิตในที่สุด

อาการของโรค

อาการในสุนัข

แบ่งเป็น 2 แบบ คือ แบบดุร้าย และแบบซึม อาการมี 3 ระยะ คือระยะเริ่มแรก สุนัขมีนิสัยเปลี่ยนไป ตัวที่ชอบเล่นคลุกคลีกับเจ้าของจะแยกตัวออกไปหลบซุกตัวเงียบๆ มีอารมณ์หงุดหงิด ตัวที่เคยขลาดกลัวคนจะกลับมาเคลือบแคลง เริ่มมีไข้เล็กน้อย ม่านตาขยายโต การตอบสนองต่อแสงของตาลดลง กินอาหารและน้ำน้อยลง ระยะนี้แสดงอาการประมาณ 2-3 วัน จะเข้าสู่ระยะตื่นเต้น มีอาการทางประสาท กระวนกระวาย ตื่นเต้น หงุดหงิด ไม่อยู่นิ่ง กัดทุกสิ่งที่ขวางหน้า เสียงเห่าหอนเปลี่ยนไป อาการระยะนี้พบได้ 1-7 วัน จากนั้นเข้าสู่ระยะอัมพาต ซึ่งเป็นระยะสุดท้าย ตัวแข็ง คางห้อยตก ลิ้นมีสีแดงคล้ำ ห้อยออกนอกปาก น้ำลายไหล มีอาการขยอเหมือนมีอะไรติดคอ ทรงตัวไม่อยู่ ล้มเป็น

อัมพาตทั่วตัวและตายในที่สุด สุนัขที่แสดงอาการในระยะ ตื่นเต้นยาวนาน จะมีระยะอัมพาตสั้น ส่วนสุนัขที่แสดง อาการระยะตื่นเต้นสั้น จะแสดงอาการในระยะอัมพาตยาว นาน โดยทั่วไปสุนัขบ้าจะแสดงอาการ ทั้ง 3 ระยะไม่เกิน 10 วัน

อาการในแมว

ระยะที่แสดงอาการชัดเจน แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะอาการนำมีอาการหงุดหงิด นิสัยเปลี่ยนไป ชอบหลบ ซุกในที่มืด ระยะนี้มีระยะเวลาสั้นประมาณ 1 วัน จากนั้น จะเข้าสู่ระยะตื่นเต้น แสดงอาการดุร้าย กัด ข่วนเจ้าของ หรือสัตว์ที่เข้ามาใกล้ น้ำลายไหลตลอด กล้ามเนื้อสั่น กลืนลำบาก ระยะนี้มีอาการประมาณ 2-4 วัน ต่อมาเข้าสู่ ระยะอัมพาต เริ่มอัมพาตจากขาหลังลามมายังลำตัว ขาหน้า และหัวอย่างรวดเร็ว แล้วถึงแก่ความตาย บางรายอาการใน ระยะตื่นเต้นอาจสั้นมากหรือไม่แสดงอาการเลย เป็นแบบ ซึม กลืนอาหารและน้ำลำบาก แล้วเป็นอัมพาตทั่วตัว ตายภายใน 3-4 วัน หลังเริ่มมีอาการ

การเก็บและส่งซากสัตว์

การเก็บและส่งซากสัตว์เพื่อวินิจฉัยโรคพิษสุนัขบ้า ที่ถูกต้องนับว่ามีความสำคัญเป็นอันดับแรกต่อการวินิจฉัย โรค หากส่งซากหรือส่งส่วนหัวของสัตว์ด้วยวิธีไม่ถูกต้องจะ ทำให้ผลการวินิจฉัยผิดพลาดได้ วิธีที่ถูกต้องควรปฏิบัติดังนี้

การเก็บตัวอย่าง

1. ถ้าเป็นสัตว์เล็ก เช่น กระรอก กระแต กระต่าย แมว หรือหนู ส่งได้ทั้งตัว
2. ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่ เช่น สุนัข สุกร วัว ควรถัดเฉพาะ ส่วนหัวชนิดท้ายทอย (ระหว่างกระดูกสันหลังและกระดูกคอ) โดย

2.1 ผู้ที่ตัดต้องไม่มีบาดแผลที่มือ

2.2 ใช้มีดคมๆ หรือ ใบมีดโกนใหม่

2.3 สวมถุงมือยางที่กันน้ำได้ (ถ้าไม่มีอาจใช้ถุง พลาสติกใส 2 ชั้น) ถ้าถุงพลาสติกขาดระหว่างตัดหัวให้ ล้างมือด้วยน้ำและสบู่หลายๆครั้ง

2.4 มีดหรืออุปกรณ์ที่ใช้งานเสร็จแล้ว จะต้องนำไปต้มในน้ำเดือดนานประมาณ 10 นาที หรือแช่น้ำยา ฆ่าเชื้อนานประมาณ 1 ชั่วโมง

2.5 ซากสัตว์ ถุงมือยาง หรือถุงพลาสติกควรนำไปทำลายโดยวิธีเผาหรือฝังลึกอย่างน้อย 50 ซม.

วิธีการส่งตัวอย่าง

1. นำตัวสัตว์หรือหัวสัตว์ใส่ถุงพลาสติกหนา 2 ชั้น รวบปากถุงปิดพับแล้วรัดยางให้แน่น

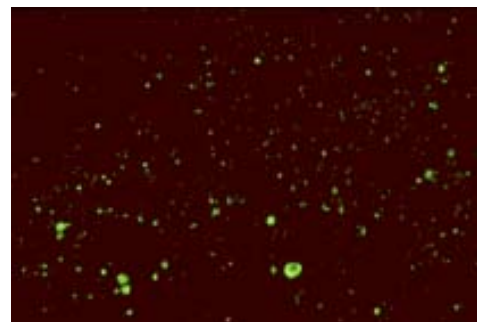
2. ห่อด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์หนาๆ และใส่ถุง พลาสติกรวบปากถุงปิดพับแล้วรัดยางให้แน่น

3. ใส่ในถัง (พลาสติก โฟมหรือโลหะ) หรือกระติก น้ำแข็งที่มีน้ำแข็งรองอยู่กันถึงประมาณ 1/4 และเทน้ำแข็ง กลบทับให้มากพอที่จะรักษาตัวอย่างไม่ให้เน่า

4. ห้ามแช่ในฟอร์มาลิน เพราะถ้าน้ำยาเข้าสมองจะ ทำให้เนื้อสมองแข็ง ไม่สามารถนำมาตรวจได้

5. รีบนำส่งห้องปฏิบัติการตรวจวินิจฉัยที่ใกล้ที่สุด โดยรวดเร็วที่สุดภายใน 24 ชั่วโมง

6. กรอกข้อมูลในแบบฟอร์มส่งตรวจโดยละเอียด เกี่ยวกับประวัติสัตว์ อาการผิดปกติของสัตว์ จำนวนคน และสัตว์ที่ถูกกัด ตำแหน่งที่ถูกกัด เพื่อประกอบการวินิจฉัย ตลอดจนที่อยู่และเบอร์โทรศัพท์ของเจ้าของที่สามารถ ติดต่อได้รวดเร็วที่สุด

ภาพจากวิธี FAT

แสดงผลบวกภายใต้กล้องฟลูออเรสเซนซ์

การดูแลรักษาผู้สัมผัสโรค

การดูแลรักษาผู้สัมผัสเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าอย่าง ครบถ้วนและมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การล้างแผลให้ สะอาดทั่วถึงร่วมกับการรักษาบาดแผลที่ถูกต้อง การฉีด วัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และการฉีดอิมมูโนโกลบูลิน ในรายบาดแผลรุนแรง ให้แก่ผู้สัมผัสโรคทุกราย

ชนิดสัตว์	โรค	จำนวนครั้งของการระบาด	แหล่งของการระบาด
ไก่ไข่	Colibacillosis	1	กรุงเทพฯ
ไก่เนื้อ	Colibacillosis	1	กาญจนบุรี
	Coccidiosis	1	กาญจนบุรี
ไก่พื้นเมือง	Bacterial infection	1	กรุงเทพฯ
	GI nematode infestation	1	กรุงเทพฯ
	Mixed bacterial infection	1	สุพรรณบุรี
ห่าน	Salmonellosis	1	ฉะเชิงเทรา
สุนัข	Rabies	1	กรุงเทพฯ

จดหมายข่าวสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

ISSN 1685-2206

วัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่วิชาการด้านสุขภาพสัตว์โดยเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนข่าวสารวิชาการเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาด้านสุขภาพสัตว์และการเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านสุขภาพสัตว์

เจ้าของ สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เกษตรกลาง เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร.0-25798908-14 โทรสาร.0-25798918-19

ที่ปรึกษา สัตวแพทย์หญิงฉวีวรรณ เลี้ยววิจิตร รองอธิบดีกรมปศุสัตว์
นายสัตวแพทย์นิมิตร ไตรวนาธรรม ผู้อำนวยการสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

กองบรรณาธิการ สัตวแพทย์หญิงสุภาพร จังพานิช สัตวแพทย์หญิงสุจิรา ปาจารย์นันท์ นายสัตวแพทย์นพพร ศราตพันธุ์	นายสัตวแพทย์โสภณ ท้วมแสง นายสัตวแพทย์ปวิพร ฐานกุลศักดิ์ สัตวแพทย์หญิงพัชรี ทองคำคูณ	สัตวแพทย์หญิงสนทนา มิ้มพันธุ์ นายอุทิศ ตรีนันทวัน นางสาวพนม ไสยจิตต์
จัดพิมพ์และเผยแพร่ นางสาวปิยะวรรณ เกิดพันธ์ สำนักงาน ส่วนบริหารจัดการสุขภาพสัตว์ สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ	กำหนดออก ปีละ 6 ฉบับ ทุกๆ 2 เดือน ฉบับละ 1,200 ชุด พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย	

สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
กรมปศุสัตว์ จตุจักร กทม.10900
ที่ กษ 0609

ในราชการกรมปศุสัตว์

ชำระค่าฝากส่งเป็นรายเดือน
ใบอนุญาตที่ 1/2521
ไปรษณีย์โทรเลขราชเทวี